

ἩΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

7 Ἀυγούστου 1877

Συνδρομὴ ἰτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20 — Αἱ συνδρομαὶ ἀρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἐκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἰτησία: Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὅδῳ Σταδίου, 6.

Τόμος Τέταρτος

ΠΑΝΟΜΟΙΟΥΤΗΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ
ΚΑΝΑΡΗ

Κανάρης

ΔΗΜΩΔΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Συνέλιξις ἐπί ἀρ. 481.

Δ'

Τὸ δὲ δεύτερον προσὸν τῆς ψυχῆς ἔπεται ἀμέσως εἰς τὸ πρῶτον καὶ συνδέεται ἀναποσπάστως μετ' αὐτοῦ. Τὸ προσὸν τοῦτο εἶναι ἡ ταυτότης. — Ἐν μέσῳ τῶν ἀναριθμητῶν μεταμορφώσεων τοῦ ὄργανισμοῦ, ἡ ἐν αὐτῷ ψυχὴ οὐ μόνον εἶναι μία καὶ ἀδιαίρετος, ἀλλὰ διαμένει οὐσιωδῶς ἡ αὐτή. Ἄν καὶ ὑπομένουσα προϊόντος τοῦ χρόνου ποικίλας τροποποιήσεις καὶ ἐκ τῆς ἰδίας πείρας καὶ ἐκ τῶν μεταβολῶν τοῦ ὄργανισμοῦ, οὐχ ἤττον ἔχει τὴν συνείδησιν ὅτι εἶναι πάντοτε ἡ αὐτὴ ἡτις ἦτο ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ἡ συνείδησις αὕτη λέγεται συνείδησις τῆς προσωπικῆς ταυτότητος.

Ἀναρίθητοι εἶναι τῶντι αἱ ἐν τῷ ὄργανισμῷ μεταβολαί. Διτηρεῖται πάντοτε ὁ τύπος τοῦ ὄργανισμοῦ, καὶ εἶδμεν ὅτι ὁ τύπος οὗτος εἶναι ἡ μόνη αὐτοῦ ἐνότης, ἀλλ' ἡ ὕλη αὐτοῦ εἶναι εἰς ἀδιάκοπον κίνησιν καὶ μεταβολῆν. Αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι, ἐφαρμοζόμεναι εἰς τὴν μελέτην τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ἀποδεικνύουσιν ὅτι μετὰ τινα χρόνον οὐδὲν μόνον τῆς ὕλης ἡτις διατυπῶνται ἐν αὐτῷ διαμένει, ἀλλὰ νέα ὕλη ἀντικαθίσταται εἰς τὴν πρῶτην, καὶ τοιοῦτοτρόπως δι' ἐξελύσεως καὶ εἰσελεύσεως μορίων ἡ ὕλη τοῦ ἡμετέρου σώματος περιοδικῶς ἀνανεοῦται. Αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι, αἵτινες στρέφονται μόνον περὶ τὴν ὕλην, θαυμασιῶς διαφωτίζουν τὴν ἐπιστήμην τοῦ πνεύματος, ἐὰν τὰ θετικὰ αὐτῶν ἐξαχόμενα παραβληθῶσι πρὸς τὰ ἐξαχόμενα τῆς ἐσωτερικῆς παρατηρήσεως, ἡτις μόνη καταδεικνύει ἡμῖν τὰ φαινόμενα τοῦ πνεύματος. Οὕτως, ἐν ᾧ ἡ περιοδικὴ ἀνανέωσις τῆς ὄργανικῆς ὕλης εἶναι ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια ἀποδεδειγμένη καὶ ἀνκνίβητος, οὐχ ἤττον ἀ-

ναμφισβήτητος ἀλήθεια εἶναι, ὅτι κατὰ τὴν περιοδικὴν ταύτην ἀνανέωσιν διαρκῆς εἶναι ἡ ταυτότης τῆς ψυχῆς, καὶ ἡ δευτέρα αὕτη ἀλήθεια πλαγίως ἐπιβεβαιούται δι' ἀνταποδείξεως ὑπὸ τῆς πρῶτης, καὶ ἐξ ἀμφοτέρων συμπεραίνομεν ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι οὐ μόνον ἄλλης ἀλλ' ἐναντίας φύσεως πρὸς τὴν τοῦ σώματος, διότι ἔχει ἀντίθετα προσόντα.

Τὴν διαρκῆ ταυτότητα τῆς ψυχῆς γινώσκομεν ἐξ ἰδίας συνειδήσεως ἀμέσως, ἀλλ' ἐπιβεβαιοῖ ἔτι μᾶλλον αὐτὴν καὶ ἐγγυᾶται τὸ ἰδιαιτέρον ψυχικὸν φαινόμενον τῆς μνήμης καὶ ἀναμνήσεως. Ἐὰν ἀναλύσωμεν προσεκτικῶς τὸ φαινόμενον τοῦτο, εὐρίσκομεν ὅτι δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ τῆς ταυτότητος. Ὅτε ἐνθυμούμεθα αὐθόρμητως τὴν ἐν τῷ παρελθόντι δεῖνα ἢ δεῖνα αἰσθησιν ἢ κατάστασιν τῆς ψυχῆς ἡμῶν, ἢ ὅτε προσπαθοῦμεν ν' ἀνακαλέσωμεν αὐτάς, ἐπαναλαμβάνεται ἐν τῷ πνεύματι τὸ παρελθόν, καὶ μὲν ἀμυδρότερον, ἀλλὰ μετὰ τῆς θεβαιότητος ὅτι τὸ παρελθόν τοῦτο ὑπῆρξεν ἐν ἡμῖν, καὶ τοῦτο ὑποθέτει ἐξ ἀνάγκης ὅτι εἴμεθα οἱ αὐτοὶ καὶ τώρα καὶ κατὰ τὸ παρελθόν τὸ ὅποιον ἀνανεοῦται, ἄλλως, ἐὰν ἕτερον κέντρον εἶχεν ἀντικατασταθῆ εἰς τὸ πρῶτον, οὔτε ἐπιστροφῆ τοῦ παρελθόντος θὰ ἦτο ἡ μνήμη, οὔτε ἀνάκλησις αὐτοῦ ἢ ἀνάμνησις. Ἐὰν δὲ σκεθῶμεν ὅτι ἡ μνήμη εἶναι ἀπαραίτητος πρὸς πάσαν νοητικὴν ἐργασίαν, διότι τὸ παρὸν γίνεται ἀμέσως παρελθόν, καὶ ἄνευ τῆς συνενώσεως καὶ συνεισμονῆς καὶ συνανανεώσεως τῶν διαδοχικῶν ἐνοσιῶν καὶ αἰσθημάτων οὐδεμία παραβολή, οὐδεμία κρίσις, οὐδεὶς συλλογισμὸς, οὐδεμία ἐν γένει νοητικὴ ἐργασία εἶναι δυνατὴ, θέλομεν ἀναγνωρίσει ὅτι ἡ ταυτότης, ἐν ᾗ καὶ δι' ἧς ἡ μνήμη, εἶναι τρόπον τινα ἢ κρῶκη δι' ἧς ἐνυφαίνεται ὅλος ὁ ἴστος τοῦ πνευματικοῦ ἡμῶν βίου.

Ἐὰν λοιπὸν ἡ ψυχὴ εἶναι ἕτερόν τι τοῦ ὄργανισμοῦ ἕνεκα τῆς ἐν αὐτῇ ἐνότητος, ἔτι μᾶλλον διακρίνεται αὐτοῦ ἕνεκα τῆς ἐν αὐτῇ ταυτότητος. Ἡ ταυτότης εἶναι παράτασις τῆς ἐνότητος, καὶ καθ' ὅσον ἡ ἐνότης παρατείνεται κατὰ τοσοῦτον διακρίνεται τῆς ἐν τῷ ὄργανισμῷ πολλότητος. Ἐν τοῖς φυτοῖς ὁ ὄργανισμὸς ἀλλοιοῦται ἀκαταπαύστως, καὶ πάντα ἐν αὐτοῖς ἀλλοιοῦνται, οὐδὲν δὲ εὐρίσκομεν ἐν αὐτοῖς διαμένον τὸ αὐτὸ, διότι καὶ αὐτὴ ἡ ἐνότης τοῦ ὄρ-

γανικοῦ τύπου τροπολογεῖται κατὰ τὰς μεταβολὰς τῆς ὀργανικῆς ὕλης. Ὀλίγα εἶναι κατὰ τὴν ὀργανικὴν χημείαν αἱ ὕλικαι οὐσίαι αἰτίνας συνδυαζόμεναι εἰσέρχονται εἰς τοὺς ποικίλους ὀργανισμούς· καὶ ἐξέρχονται ἐξ αὐτῶν καὶ εἰς ἄλλους μεταβιβάζουσιν, ἀλλ' οἱ συνδυασμοὶ οὗτοι εἶναι ἀναρτίητοι. Ἐν τοῖς ἐμφύχοις ὅμως ἐν μέσῳ ἐκάστου τῶν συνδυασμῶν τούτων ὑπάρχει ἐνιαίον τι κέντρον διαμένον πάντοτε τὸ αὐτὸ, τὸ ὁποῖον οὔτε ἐξέρχεται οὔτε εἰσέρχεται, οὔτε οὐσιωδῶς μεταβάλλεται, καὶ ἔχει πάντοτε συνείδησιν τῆς ἰδίας ἐνότητος καὶ ταυτότητος, διότι οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι καὶ ἡ ψυχὴ τῶν ζῶων, καθὼς ἔχει ἐνότητα, ἔχει καὶ ταυτότητα, ἐπειδὴ καὶ αὐτὰ ἐνθυμοῦνται, καὶ παραβάλλουσι πρὸς ἀλλήλας τὰς αἰσθήσεις των, καὶ κρίνουσι μεταξὺ αὐτῶν, ὥστε καὶ παρ' αὐτοῖς ὑπάρχει ἡ αὐτὴ συνέχεια κατὰ τὸν πνευματικὸν βίον ἧτις καὶ παρ' ἡμῖν.

Ἄλλ' ἠδύνατό τις νὰ εἶπῃ ὅτι τὸ ψυχικὸν κέντρον καὶ αὐτὸ ἀλλοιοῦται κατὰ τὰς ἀλλοιώσεις τοῦ ὀργανισμοῦ, κατὰ τὰς ἀσθενείας τοῦ σώματος, κατὰ τὴν ἐπιβροχὴν τῶν ἐκτὸς, κατὰ τὰς ἐντὸς αὐτοῦ μεταβολὰς, κατὰ τὴν ἡλικίαν, κατὰ τὰς περιπετείας τοῦ βίου κ.λ., ὥστε πολλάκις λέγομεν ὁ δεῖνα δὲν εἶναι πλέον ὁ αὐτὸς ἀνθρωπος. Τοῦτο εἶναι ἀνκντήρητον. Ἐὰν ἡ ψυχὴ δὲν ἡλλοιοῦτο, δὲν θὰ ἐγένετο ἀνάπτυξις, πρόοδος, τελειοποίησις. Ἄλλ' ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἀλλοιώσεων τῆς ψυχῆς καὶ τῶν τοῦ σώματος εἶναι, ὅτι ἡ μὲν ψυχὴ ἀλλοιούμενη κατὰ τὰ ποικίλα φαινόμενα τῆς ζωῆς τῆς μένει οὐσιωδῶς ἡ αὐτὴ, καὶ ἔχει πάντοτε συνείδησιν τῆς ἰδίας ταυτότητος, καὶ δι' αὐτῆς μάλιστα τῆς ταυτότητος ἀναγνωρίζει καὶ τὰς ἀλλοιώσεις ὅσας ὑπομένει, τὸ δὲ σῶμα ὅπως μεταβάλλεται καὶ κατὰ τὴν ὕλην καὶ κατὰ τὸν τύπον, διότι καὶ οὗτος ἀνεπαίσθητος, ἀλλ' ἀδιακόπως μεταβάλλεται, ὥστε ὁ σωματικὸς ὀργανισμὸς οὐδὲ μίαν στιγμὴν μένει ὁ αὐτὸς, ἐν ᾧ ἡ ἐν αὐτῷ ψυχὴ οὐδὲ μίαν στιγμὴν παύει τοῦ νὰ ἦναι ἡ αὐτὴ, ὅσα καὶ ἂν μεταβάλλεται. Ἡδὲ δὲ γίνονται αἱ μεταβολαὶ αὐταὶ τῆς ψυχῆς θέλομεν ἶδει ἀπ' οὗ συμπληρώσωμεν τὴν ἔκθεσιν τῶν πρώτων αὐτῆς προσόντων. Ἄλλ' ἐν τούτοις παρατηροῦμεν ὅτι αἱ μεταβολαὶ αὐταὶ δὲν ἀντιστοιχοῦσι πάντοτε πρὸς τὰς μεταβολὰς τοῦ σώματος, δὲν ἀναλογοῦσι πάντοτε πρὸς αὐτάς. Καὶ ἐνταῦθα ἐπίσης αἱ σχολαὶ τῶν ὑλιστῶν ἐπειράθησαν νὰ ἐξηγήσωσι τὰ ἐντὸς διὰ τῶν ἐκτὸς, τὴν ἐνεργεσίαν τῆς ψυχῆς διὰ τῆς ἐνεργείας τῆς ἐγκεφαλικῆς ὕλης, διὰ τοῦ ὄγκου τῆς ὕλης ταύτης, διὰ τῶν ἐξωτερικῶν μορφῶν αὐτῆς, καὶ ἐπὶ τινος μερικῆς ἢ φαινομένης ὁμοιότητος καὶ ἀναλογίας ἐστηρίχθησαν ἵνα συμπεράνωσιν ὅτι ἡ ψυχὴ ταυτίζεται μετὰ τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ ὅτι ἡ νόησις εἶναι ἔκκρισις τοῦ ἐγ-

κεφάλου. Ἄλλὰ παρατηρητέον ὅτι ναὶ μὲν ἡ ψυχὴ ἀναπτύσσεται καὶ κραταίωσται ἀναλόγως πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ κραταίωσιν τοῦ σώματος, καὶ ἐξασθενεῖ ἀναλόγως πρὸς τὴν παρακμὴν του, ἀλλ' ἡ ἀντιστοιχία αὕτη δὲν εἶναι οὔτε διηνεκῆς οὔτε κατ' ἀνάγκην, διότι ἡ μεγίστη ἀνάπτυξις τῆς νοήσεως ἀρχεται κατὰ τὴν ἡλικίαν καθ' ἣν τὸ σῶμα δὲν ἀναπτύσσεται πλέον, ἀλλὰ τείνει πρὸς τὴν παρακμὴν του, καὶ ἐνίοτε καθ' ὅσον τὸ σῶμα ἐξασθενεῖ, κατὰ τοσαῦτον ὁ νοῦς ἐνισχύεται, καὶ οὐχὶ σπανίως ἐκλάμπει ζωηρότερον καθ' ἣν στιγμὴν τὸ σῶμα φθίνει καὶ διαλύεται. Ὑπάρχουσι σώματα καθ' ὅλα ἔρρυθμα καὶ καλὰ, ἐν οἷς ἐδρεύει νοῦς φαῦλος καὶ μηδαμινός, ὅστις δὲν ἐπηρεάζεται ὑπὸ τῆς τελειότητος τοῦ σώματος, ἀλλ' ἀντίκειται πρὸς αὐτὴν, καὶ τὸ ἀνάπαλιν, ὡραία ψυχὴ ἐνοικεῖ ἐνίοτε ἐν σώματι ἀτελεστάτῳ. Ἐὰν δὲ εἴπωσιν ὅτι ἡ νόησις δὲν τελεῖται ἐν ὄλῳ τῷ σώματι, ἀλλ' ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ, ἀπαντῶμεν ὅτι ὁ νοῦς ἐνίοτε διαταράσσεται καὶ νοσεῖ θνατηφόρος, ἐν ᾧ οὐδὲ ἡ ἐλαχίστη ἀλλοίωσις παρατηρεῖται ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ, καὶ τὸ ἀνάπαλιν, αἱ κινδυνώδεστεραι πληγαὶ τοῦ ἐγκεφάλου δὲν καταστρέφουσι τὴν ψυχὴν, καὶ ἐὰν ἐνίοτε παρεμποδίζουσι τινὰς τῶν ἐνεργειῶν αὐτῆς, ὅσαι ἔχουσιν ἀνάγκην ὕλικῶν ὀργάνων, δὲν ἀναιροῦσι τὴν ἐν αὐτῇ συνείδησιν τῆς ἰδίας ταυτότητος. Ἐὰν δὲ ἰσχυρισθῶσιν ὅτι ἡ νόησις ἀντιστοιχεῖ πάντοτε πρὸς τὸν ὄγκον τῆς ἐγκεφαλικῆς ὕλης, καὶ αἱ διάφοροι νοητικαὶ καὶ ἠθικαὶ δυνάμεις πρὸς τὰς ἐξογκώσεις αὐτῆς, δυνάμεθ' ν' ἀπαντήσωμεν ἀδιστακτικῶς ὅτι οὐδὲ τοῦτο ἀληθεύει πάντοτε καὶ πανταχοῦ, καὶ ὅτι ἡ φρενολογία, ἧτις ἐπὶ τῆς κρηνιοσκοπείας ἐστηρίχθη, κατετάχθη ἤδη ἀμετακλήτως εἰς τὰς ψευδεῖς ἐπιστήμας. Αἱ δὲ ἐκ τῆς τροφῆς ἐπιγινόμεναι ἐν τῷ σώματι μεταβολαὶ δύνανται νὰ ἐπηρεάσωσιν ἐπὶ τῆς νοήσεως, ἀλλ' ἐν γένει ἡ εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ πνεύματος ἀρμοδιωτέρα δίκαια δὲν εἶναι ἡ ἐνίσχυσον αὐτὸ σῶμα, ἀλλ' ἡ ὑποτάσσουσα αὐτὸ εἰς τὴν ψυχὴν, ἧτις ἐν τῇ ἀνωτάτῃ χώρῃ τῶν ἐνεργειῶν τῆς δὲν βοηθεῖται ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ μάλλον παρενοχλεῖται καὶ ἐμποδίζεται. Τὸ σῶμα ἔχει τι μέτρον ὃ δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ· τίς ὥρισε ποτὲ ἢ δύναται νὰ δρίσῃ τὸ μέτρον τῆς ψυχῆς; τί ἄλλο ἀποδεικνύουσι πάντα τὰ ἀναντίρρητα ταῦτα γεγονότα, εἰς ἃ καὶ ἄλλα οὐκ ὀλίγα ἠδύνατο νὰ προστεθῶσιν, ἢ ὅτι ἡ νομιζομένη ἀναλογία μεταξὺ τῶν διαφορῶν καὶ ἀλλοιώσεων τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τῶν τῆς ψυχῆς, ἂν καὶ ὑπάρχει κατὰ τινα, δὲν ὑπάρχει ὅμως καθ' ὅλα, δὲν ὑπάρχει ἐξ ἀνάγκης, δὲν εἶναι δηλαδὴ σταθερὰ καὶ γενικὴ καὶ ἀναγκαστικὴ, ὃ ἐστὶ δὲν εἶναι νόμος τῆς φύσεως; Ἄλλὰ καὶ σταθερὰ καὶ γενικὴ καὶ ἀναγκαστικὴ ἀντιστοιχία ἐὰν ὑπῆρχε μεταξὺ ὄλων τῶν ἐν τῷ σώματι φαινομένων καὶ τῶν ἐν τῇ

ψυχῆ, ἡ ἀντιστοιχείᾳ δὲν ἀποδεικνύει ταυτότητα φύσεως τῶν δύο τούτων στοιχείων, ἀλλ' οὐδὲν ἕτερον ἢ συμφωνίαν καὶ ἀμοιβαίαν ἀνάγκην.

Δυνάμεθα λοιπὸν ἐκ τούτων νὰ συμπεράνωμεν ὅτι καὶ τὸ προσὸν τῆς ταυτότητος εἶναι βέβαιον, ὡς τὸ τῆς ἐνότητος, ὅτι τὸ δεύτερον τοῦτο προσὸν εἶναι ἀχώριστον τοῦ πρώτου, εἶναι συνέχεια τοῦ πρώτου, εἶναι αὐτὸ τὸ πρῶτον παρατεινόμενον ἐν χρόνῳ, καὶ ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι μία καὶ ταυτούσιος. Τὰ προσόντα ταῦτα ἀποδεικνύονται μὲ τὴν αὐτὴν ἐνάργειαν τῶν γεωμετρικῶν ἀληθειῶν, διότι καὶ ἡ γεωμετρία ἔχει ὡς πρώτην ἰδέαν τὸ σημειον, ἐνιαῖον καὶ ἀδιαίρετον, οὐ μέρος οὐθέν, ὅπερ κινούμενον (ῥυθισκόμενον), παράγει τὴν γραμμὴν, μῆκος ἀπλάτεις, καὶ ἐξ αὐτῆς ἡ ἐπιφάνεια καὶ τὸ στερεόν· πάντα δὲ ταῦτα εἶναι ἀσυμβίβαστα πρὸς αὐτὴν ἰδέαν τῆς ὕλης καὶ ἀκτανόητα κατὰ τὴν ἰδέαν τῆς ὕλης καὶ ἀκτανόητα κατὰ τὴν ἰδέαν τῆς ὕλης καὶ ἀκτανόητα κατὰ τὴν ἰδέαν τῆς ὕλης καὶ ἀκτανόητα κατὰ τὴν ἰδέαν τῆς ὕλης, διότι ἡ ὕλη πάντοτε ἔχει μέρη, καὶ οὐδέποτε μῆκος ἄνευ πλάτους καὶ βάθους, καὶ οὐδὲν ἥττον αἱ ἐννοιαὶ αὐταὶ εἶναι αἱ βάσεις τῆς ἀφροσύνης καὶ βεβαιότητος τῶν ἐπιστημῶν.—Ἄλλ' ἐὰν ἡ ψυχὴ εἶναι μία καὶ ταυτούσιος, ἔχει ἄρα ἰδίαν ἐνέργειαν, ἢ ἡ ἐνέργεια αὐτῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐνεργείας τοῦ σώματος;

*Ἐπειτα συνέχεια.

II. Β. ΒΑΓΙΑΣ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΑΤΩ ΔΟΥΝΑΒΕΩΣ

ὑπὸ ὑγιεινῆν ἐποψίν.

Ἰδιὸν τι τῶν κατὰ καιροὺς γενομένων πολέμων κατὰ τὸν Κάτω Δούναβιν εἶναι αἱ προσβάλλουσαι ἀσθένειαι τὸν κατὰ τὰς χώρας ἐκεῖνας δρώντα στρατῶν καὶ ἰδίως τὸν κατερχόμενον ἐκ βορειοτέρων μερῶν· συνήθως αἱ ἀσθένειαι αὐταὶ εἶχον πολὺ μεγαλειότεραν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς ἐκβάσεως τῆς ἐκστρατείας ἢ τὰ ἀποτελέσματα μεγάλης τινοσ μάχης. Ἐπὶ πολὺν χρόνον ἡ ὑγιεινὴ κατάστασις τοῦ Κάτω Δουναβίου ἐθεωρεῖτο ὡς ἀναπόφευκτος συνέπεια τῶν νόμων τῆς φύσεως καὶ ἐπομένως πᾶς στρατὸς δρῶν κατὰ τὴν χώραν ἐκείνην ἐπέπρωτο νὰ ὑποκύπτῃ εἰς τὰς φθοροποιὰς συνεπείας τῆς καταστάσεως ταύτης, χωρὶς ἐλπίδα ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τῶν ἐπικειμένων κινδύνων. Ἐπὶ τούτῳ, ἡ ἐπιστήμη ἐπελήφθη τῆς ἐξετάσεως τῶν αἰτίων τῆς καταστάσεως ταύτης καὶ μετὰ διαφόρους πειραματικὰς ἐρεῦνας, κατώρθωσε νὰ μεταβάλλῃ κατὰ μέγα μέρος τὰ ἀποτελέσματα τοῦ κακοήθους χαρακτῆρος τῶν ἐνδημικῶν νόσων.

Τὴν σήμερον εἶναι ἀποδεδειγμένον, ὅτι κλονεὶς ὑγιεινῆς ἐφαρμοζόμενοι εἰς πᾶσαν εἰδικὴν περίπτωσιν δύνανται νὰ τροποποιήσωσιν ἐπιφελῶς μiasματικὴν τινὰ κατάστασιν. Ἄλλὰ διὰ νὰ ἀποφύγῃ τις ἢ τοῦλάχιστον διὰ νὰ μετριάσῃ τοὺς κατὰ τόπους κινδύνους, ἀπαιτεῖται νὰ ἐρευνῆσθῃ προηγουμένως τὰ αἴτια, ἐξ ὧν προκύπτουσιν οἱ κίνδυνοι οὗτοι.

Ἐπάρχουσι κυρίως τέσσαρα αἴτια ἐπηρεάζοντα οὐσιωδῶς τὴν ὑγιεινὴν κατάστασιν δρώντος στρατοῦ κατὰ τὸν Κάτω Δούναβιν ἐν Ῥουμανίᾳ ἢ ἐν Βουλγαρίᾳ, καὶ ταῦτα εἰσὶ τὰ ἐξῆς· ἡ φύσις τοῦ ἐδάφους, τὸ πόσιμον ὕδωρ, ἡ ἐν τῷ τόπῳ συνήθης τροφὴ, καὶ ἡ θερμοκρασία.

Πρὸς Ἄρκτον τὰ Καρπάθια ὄρη, πρὸς Μεσημβρίαν ὁ Αἴμος ἢ τὰ κοινῶς καλούμενα Βαλκάνια ἔχουσι τὰς κορυφὰς αὐτῶν κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦ ἔτους κεκαλυμμένας ὑπὸ χιόνων ἀφθόνων· αὐταὶ ἀναλυόμεναι θαμητηδὸν, προϊόντος τοῦ ἔαρος, αὐξάνουσι καθ' ὑπερβολὴν τὸν ὄγκον τῶν ὑδάτων τῶν διαφόρων ρυάκων καὶ ποταμῶν· ἅπαντες οὗτοι οἱ ποταμοὶ, μικροὶ τε καὶ μεγάλοι, ἀπολήγουσιν εἰς τὸν Δούναβιν παρασύροντες μεγάλην ποσότητα ἄμμου καὶ ἄφθονον ἵλιν, ἅτινα κατὰ μέγα μέρος ἀποτίθενται εἰς τὰς πέριξ πεδιάδας κατὰ τὰς ἐπιγενομένας πλημμύρας. Ὡς ἐκ τούτου ἐν Βουλγαρίᾳ ὡς καὶ ἐν Ῥουμανίᾳ γίνεται τακτικὴ κατ' ἔτος ἐπιχωμάτωσις, οὐχὶ σύμπυκνος, διατηρούσα κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦ ἔτους μεγάλην ὑγρασίαν, ἣτις ἀκολούθως ἐλαττοῦται, ἕνεκα τοῦ ὑπερβολικοῦ καύσωνος, αὐξανούσης πολλάκις τῆς θερμοκρασίας μέχρι 40 βαθμῶν Ῥεομέτρου.

Πλήθος ρυάκων ἐχόντων ἀφθονίαν ὕδατος κατὰ τὸ ἔαρ, ἀποξηραίνονται ἐντελῶς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ θέρους.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔαρος, ἐν μηνὶ Μαρτίῳ, αἱ συνεχεῖς βροχαὶ καὶ ἀκολούθως κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ θέρους ἡ διάλυσις τῶν χιόνων ἐπὶ τῶν ὄρεων, αὐξάνουσι τὸν ὄγκον τῶν ὑδάτων ὅλων τῶν ποταμῶν, ἐξ οὗ ἐπέρχονται πλημμύρι κατὰ τὸν ποταμὸν τῆς χαμηλοτέρας πεδιάδας. Ὅταν ἀκολούθως ὁ Δούναβις ἐπανερχεται εἰς τὴν κοίτην του, σχηματίζονται εἰς τὰς παροχθίους πεδιάδας ἐτεταμένα ἔλη πλήρη σκελετῶν ἰχθύων καὶ διαφόρων εἰδῶν ὀργανικῶν οὐσιῶν ἐν καταστάσει ἀποσυνθέσεως. Ἐπὶ τοῦ τοιοῦτου προσθέτου καὶ ὑγροῦ ἐδάφους βλαστάνουσι μετὰ ζωηρότητος διάφορα φυτὰ, τὰ ὅποια ταχέως καταπίπτουσι ματαινόμενα ἕνεκα τῆς ὑπερμέτρου θερμοκρασίας. Ὁ ὄγκος οὗτος τῶν ἐπισωρευομένων διαφόρων ὀργανικῶν ὑλῶν ὑπόκειται εἰς ἀποσύνθεσιν καὶ συνεπῶς εἰς δηλητηριώδη ζύμωσιν.

Ὡς προεῖρηται, τὸ ἔδαφος κεκαλυμμένον ὑπὸ τῶν ὑδάτων κατὰ τὸ ἔαρ καὶ ἀποξηραίνόμενον ἐν καιρῷ θέρους, διασχίζεται καὶ ἀναθίδει μιάσματα σχηματιζόμενα ἐν αὐτῷ συνάμα δὲ καὶ αὐτὰ τὰ ὕδατα περιέχουσιν οὐσίας μiasματικῆς.

Ἐξ ὅλων τούτων ἀνὰ πᾶν ἔαρ καὶ ἀνὰ πᾶν φθινόπωρον ἐπιπολάζουσι διαλείποντες καὶ τυφοειδεῖς πυρετοὶ, ἐκ δὲ τῆς κακῆς ποιότητος τοῦ ποσίμου ὕδατος ἀναπτύσσονται διάρροιαὶ καὶ δυσεντερία.